

Terörist Faaliyetler Bağlamında Uluslararası Göçün Belirleyicileri: Panel Veri Analizi*

The Determinants of International Migration in the Context of Terrorist Attacks: A Panel Data Analysis

Bengü TOSUN¹ , Murat EREN²

¹(Dr. Öğr. Gör.), Ankara Bilim Üniversitesi, Ankara, Türkiye

²(Doç. Dr.), Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Iğdır, Türkiye.

*Bu çalışma 19 – 20 Ocak 2023 tarihleri arasında Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde düzenlenen II. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi’nde yazarlar tarafından sunulan “Terörist Faaliyetler Bağlamında Uluslararası Göçün Belirleyicileri” başlıklı özet metinden türetilmiştir.

ÖZ

Uluslararası göçün belirleyicilerini incelemeye yönelik geliştirilen bu çalışmada, göç kararının temel belirleyicisinin ekonomik faktörler olduğunu ileri süren Neo – Klasik göç yaklaşımının geçerliliği sınanmış ve çeşitli ekonomik göstergeler ile birlikte terör olayları da göz önünde bulundurularak değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çalışma, dünyada en çok göç alan 20 ülke kapsamında geliştirilmiş ve her bir göç alan ülkeye en çok göç veren ülkelerden göç hareketleri çok boyutlu panel çekim modeli çerçevesinde 1995 – 2020 dönemi beş yıllık verileri kullanılarak Poisson Pseudo En Çok Olabilirlik Tahmincisi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular, göç alan ülkelerdeki gelir düzeyinin göç hareketlerini negatif yönde, göç veren ülkelerde gerçekleşen terör olaylarının ve göç veren ülkelerin enflasyon oranının uluslararası göç hareketlerini pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Göç veren ülkelerin gelir düzeyinin ve işsizlik oranının ise istatistiksel olarak etkili olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular paralelinde araştırma kapsamında ele alınan ülkeler için Neo – Klasik göç teorisinin geçerli olmadığı, güvenlik faktörünün göç kararında daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

In this study, which was developed to examine the determinants of international migration, the validity of the Neo – Classical migration approach, which claims that the main determinant of the migration decision is economic factors, was tested and the relations between the variables were investigated taking into account various economic indicators as well as terrorist incidents. The study was developed within the scope of the 20 countries that receive the most immigrants in the world, and the migration movements from the countries that give the most immigrants to each immigrant receiving country were examined with the Poisson Pseudo Maximum Likelihood Estimator using the five – year data for the period 1995 – 2020 within the framework of the multidimensional panel gravity model. The findings show that the income level in the destination countries negatively affects the migration movements, while the terrorist attacks in the origin countries and the inflation rate of the origin countries affects it positively. In addition, it was determined that the income level and unemployment rate of the origin countries are not statistically significant. In parallel with the findings, it was concluded that the Neo – Classical migration theory is not valid for the countries covered in the research and that the security factor is more important in the migration decision.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, terörist saldırılar, Poisson pseudo en çok olabilirlik tahmincisi

Keywords: International migration, terrorist attacks, Poisson pseudo maximum likelihood

Corresponding Author: Bengü Tosun E-mail: bngtosun@gmail.com

Submitted: 30.10.2023 • Accepted: 16.11.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED SUMMARY

Human migration, which expresses the geographical movement of human communities for social and economic reasons, dates back to the early periods of history. However, international human migration has increased significantly, especially in the last 50 years with the effects of globalization, and the causes and consequences of migration as a concept have changed greatly. The number of international migrants, which had been 84 million in 1970, reached 153 million in 1990 and 281 million in 2020. The increased number of international immigrants, who made up 3.6% of the global population as of 2020, has caused social and economic transformations for both the origin and destination countries. Long-term data on international migration reveal it to not have a uniform structure all over the world but rather to be shaped by economic, geographical, and demographic factors. This study was developed to examine the determinants of international migration. It tests the validity of the Neo - Classical approach to migration, which claims economic factors to be the main determinant for deciding to migrate, and investigates the relations among the variables by taking into account various economic indicators as well as terrorist incidents.

The study was developed within the scope of the 20 countries to have received the most immigrants in the world and examines the migration movements from the countries that have sent the most immigrants to each destination country using the multidimensional panel gravity model approach with five-year datasets from 1995 to 2020. The study uses the number of immigrants from the origin countries as the dependent variable and economic indicators such as income levels, unemployment, and inflation rates of origin and destination countries; the distance between countries; common languages; common borders; and terrorist incidents as independent variables. Model estimation was performed using the multidimensional Poisson pseudo maximum likelihood estimator.

The findings show income levels in destination countries to negatively affect migration movements, while terrorist attacks and inflation rates in origin countries to positively affect international migration movements. In addition, origin countries' income levels and unemployment rates were determined to not statistically significantly affect migration movements.

In parallel with the findings, Neo - Classical migration theory was determined to not be valid for the countries covered in the research and the factor of security to be more important regarding the decision to migrate. International migration movements have brought about remarkable changes in countries' economic and social structures. As of 2020, the world had 26.4 million refugees, and in 2020 alone, 3,900 deaths and missing persons had occurred due to migration movements. This study discusses the determinants of international migration, as it has important economic and social consequences. The study aims to use the findings from the empirical analysis to provide data for projecting how to reduce the social and economic costs of migration and to contribute to the existing literature.

Giriş

Ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik açılardan uluslararası piyasalara entegrasyonunu ifade eden ve ülkeler arasında artan karşılıklı bağımlılık olarak ele alınan küreselleşme (Irani & Noruzi, 2011; Kritz & Zlotnik, 1992), ekonomik faktörlerde meydana getirdiği gelişmeler paralelinde teknolojik gelişmelerin hızlanmasına katkıda bulunmuş, iletişim ve ulaşım araçlarının çeşitliliğinin artmasını sağlarken, maliyetlerinin azalmasına yol açmıştır. İletişim ve ulaşım araçlarının çeşitliliğindeki artış ve maliyetlerindeki düşüş ise sosyal, politik ve ekonomik açılardan ulusal sınırlar içinde hayatından memnun olmayan bireylerin ulusal sınırlar dışında fırsat arayışına girme eğiliminde artışa neden olmuştur.

Kişilerin, uluslararası bir sınırı geçerek ve vatandaşı olmadıkları bir ülkeye olağan ikamet yerlerinden taşınmaları olarak tanımlanan uluslararası göç (Sironi vd., 2019), özellikle 1990'lı yıllarda ve sonrasında yaygınlaşan küreselleşmenin de etkisiyle önemli derecede artış göstermiştir (Gygli vd., 2019). 1970 yılında 84 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, 1990 yılında 153 milyona, 2020 yılında ise 281 milyona ulaşmıştır. 2020 itibarıyla küresel nüfusun %3,6'sını oluşturan uluslararası göçmen sayısındaki artış ve uluslararası göçe ilişkin uzun dönemli veriler ise göçün tüm dünyada tek düze bir yapı barındırmadığını, ekonomik, coğrafi, demografik faktörler tarafından şekillendirildiğini ortaya çıkarmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2020; McAuliffe & Triandafyllidou, 2021).

1960'lı yıllardan itibaren göçe ilişkin geliştirilen temel teoriler göç kararının öncelikli belirleyicisinin ekonomik faktörler olduğunu ileri sürmektedir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı'na göre çatışma, şiddet eylemi veya tehdidi sonucunda olağan ikametini değiştirmek zorunda kalan insan sayısı 2012 yılında 42,7 milyon iken 2020 yılında 82,3 milyon kişiye yükselmiştir (Birleşmiş Milletler, 2022). Küresel Terörizm Veri Tabanı'na (Global Terrorism Database – GTD) göre dünya çapında terörist eylemler son 20 yılda ikiye katlanırken, son on yılda terör eylemlerinden kaynaklı olarak yılda ortalama 21 bin kişi hayatını kaybetmiştir (Carril – Caccia vd., 2021; START, 2022). Terörizm ise şiddet eylemlerinden kaynaklı olarak ortaya çıkan göç kararının temel belirleyicilerinden birisi olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası göçün dünyadaki ülkelerin büyük bölümünü etkileyen, belirleyicileri ve sonuçları açısından zaman içinde önemli şekilde değişim sergileyen yapısı göz önünde bulundurulduğunda uluslararası göçün belirleyicilerini çeşitli eksenlerde incelemek göç hareketlerinin gelişiminin anlaşılmasına, uygulamada politikalar oluşturulmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu kapsamda uluslararası göçün belirleyicilerini incelemeye yönelik geliştirilen bu çalışmada ise göç teorilerinin temelini teşkil eden göç

kararının temel belirleyicisinin ekonomik faktörler olduğu hipotezinin geçerliliğini test etmek ve gerçekleşen terör olaylarının göç kararında etkili olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır. Dünyada en çok göç alan 20 ülke kapsamında yürütülen çalışmada, her bir göç alan ülkeye en çok göç veren ülkelerden göç hareketleri 1995 – 2020 dönemi beş yıllık verileri kullanılarak çok boyutlu panel çekim modeli yaklaşımı ile incelenmiştir.

Çalışmanın devamında, uluslararası göç literatürünü, mevcut araştırma kapsamında ele alan teorik yaklaşımların ve uluslararası göçün belirleyicilerini araştıran seçili çalışmaların incelendiği “Teorik yaklaşımlar ve güncel çalışmalar” bölümüne yer verilmiştir. “Ampirik analiz” bölümünde analizde kullanılan değişkenlerin, ekonometrik modelin ve tahmin yönteminin tanıtılmasının ardından ampirik analiz sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Son olarak “Sonuç ve değerlendirme” bölümünde ise elde edilen bulgulara paralel olarak çeşitli politika önerileri sunulmuş ve mevcut çalışmanın kısıtları ekseninde gelecekte yapılabilecek çalışmalarda dikkat edilebilecek durumlara değinilmiştir.

Teorik Yaklaşımlar ve Güncel Çalışmalar

Bireylerin veya toplumların ekonomik, sosyal veya politik nedenlerle geçici veya kalıcı olarak yer değiştirme eylemleri olarak tanımlanan göç, bilinen insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanmakla birlikte göç teorileri büyük ölçüde 19. yüzyıl sonrasında gelişim göstermiştir. Modern göç üzerine gerçekleştirilen ilk çalışmalardan olan Ravenstein’in Göç Kanunları (The Laws of Migration) nüfus sayımı istatistiklerine dayalı olarak göç sürecinin temel mekanizmalarını ele almış ve göç kararının alınmasındaki temel unsurun ekonomik olarak iyi olma isteği olduğunu ileri sürmüştür (Ravenstein, 1885). Bununla birlikte önerme göç eylemini büyük ölçüde mesafe kısıtı açısından ele aldığından tam bir göç teorisi olmaktan uzak olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde ilk göç teorileri göçü, göç veren ve göç alan bölgelerdeki göreceli nüfus farklılıkları açısından ele alarak mesafe ile ters orantılı olduğunu ileri sürmüş, 1950’lerde ise göç teorileri tamamen mekanik modellerden daha karmaşık modellere evrilmiştir (Hagen-Zanker, 2008).

Neo – Klasik ekonominin makro ve mikro göç kuramı, göç üzerine ilk sistematik teori olarak kabul edilmektedir. Neo – Klasik ekonominin makro göç kuramı göçü, ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak ücret farklılıkları ve arz talep eşitsizlikleri ekseninde değerlendirirken, mikro göç kuramı rasyonel ve fayda maksimizasyonuna yönelen bireysel tercihler ekseninde ele almaktadır. Kurama göre iç göç yoğunlukla işgücü arz ve talebindeki coğrafi farklılıklardan kaynaklı olarak kırdan kente, tarım sektöründen imalat sektörüne doğru bireyin daha yüksek kazanç elde etme güdüsüyle gerçekleşmektedir. Benzer şekilde uluslararası göç ücret farklılıklarından kaynaklı olarak ülkeler arasındaki işgücü arz – talep eşitsizliklerinden ileri gelmektedir. Buna göre göçmenler, işgücü arz fazlasına sahip düşük gelirli ülkelerden düşük ücret, iş imkânlarının kısıtlı olması gibi faktörler tarafından itilmekte; işgücü talep fazlasına sahip olan, yüksek gelirli sermaye zengini ülkelere, yüksek ücret ve iş imkânlarının çok olması gibi faktörler tarafından çekilmektedir (Lee, 1966). Uluslararası göç hareketinin sonucunda ise emek zengini ülkelerde göç öncesinde düşük olan ücretler yükselirken, sermaye zengini olan ülkelerde göç öncesinde yüksek olan ücretler düşmektedir (Harris & Todaro, 1970; Lewis, 1954; Ranis & Fei, 1961). Kurama göre uluslararası göç emek piyasasını dengeleyici bir rol oynamakta, buna karşın dengenin sağlanması senaryosu altında göç hareketlerinin devamını ve tersine göçü açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Bijak vd., 2004).

Neo – Klasik yaklaşımın arz – talep farklılıkları ekseninde gelişen teorisine karşın Piore (1979) ikili işgücü piyasası teorisi ile göçü, gelişmiş ülkelerin yapısal işgücü talebi ile açıklamaktadır. Yaklaşımına göre gelişmiş ülkelerde işgücü piyasası vasıflı ve vasıfsız işler olmak üzere iki kısımdan oluşmakta ve ücretler statü ve prestiji yansıtmaktadır. Birincil sektörde ücretler yüksektir, istihdam koşulları işin ve işçinin niteliklerinden kaynaklı olarak daha istikrarlıdır ve işçiler büyük ölçüde rekabete karşı korunduğundan ücretler yüksek kalma eğilimindedir. Dolayısı ile birincil sektörün temsil ettiği yüksek statü, prestij, yüksek ücret ve istikrarlı istihdam koşulları yerli işçileri birincil sektördeki işlere yönlendirmektedir. Birincil sektörün aksine ikincil sektörde ise istihdam koşulları ekonomik konjonktüre göre şekillendiğinden istikrarsız, yapılan iş, işçinin özel bir niteliğe ve bilgi birikimine sahip olmasını gerektirmediğinden ve işçiler büyük ölçüde ikame edilebilir nitelikte olduğundan ücretler düşüktür. İkincil sektördeki olumsuz istihdam koşulları gerek düşük statüden gerekse de düşük ücret seviyesinden kaynaklı olarak yerli işçiler tarafından işsiz kalmak pahasına tercih edilmemektedir. Bu durum ise işverenleri ve/veya resmi otoriteleri ikincil sektörde istihdam etmek üzere göç faaliyetlerini teşvik etmeye yönlendirmektedir. İkili işgücü piyasası yaklaşımı göç faaliyetini artıran unsurun göç veren ve düşük gelişmişlik düzeyinde olan ülkelerdeki olumsuz ekonomik koşullardan değil, göçmen işçi kabul eden gelişmiş ülkelerdeki vasıfsız işgücü ihtiyacından kaynaklandığını ifade etmektedir. Bununla birlikte teori, her ne kadar savaş sonrası dönemde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ne olan göç trendini kısmen açıklasa da yalnızca çekici faktörlere odaklanarak göç kararının derinlemesine analizini sunmadığından dar kapsamlı olarak kabul edilmektedir (Hagen-Zanker, 2008). Dünya sistemleri teorisi ise uluslararası göçün temel belirleyicisinin ikili piyasa yapısından değil küreselleşmeden kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Wallerstein (1974) tarafından geliştirilen dünya sistemleri veya merkez – çevre göç kuramı, göç eğilimlerini diğer teorilerin ihmal ettiği yapısal faktörleri göz önünde bulundurarak merkez ülkeler ve çevre ülkeler ekseninde ele almaktadır. Kuramda, merkez ülkeler kapitalist yönetim tarzını benimseyen gelişmiş ülkeleri temsil ederken, çevre ülkeler merkez ülkelere bağımlı olan ve büyük ölçüde kapitalist ilişkiler tarafından şekillendirilen ülkeleri temsil etmektedir. Dünya sistemleri teorisine göre göçün

temel belirleyicisi sömürgecilik, Neo – Klasik yönetimler ve çokuluslu şirketlerin, yani merkez ülkelerin kapitalist eylemleridir. Merkez ülkelerin kapitalist uygulamaları çevre ülkelerin az gelişmiş ülke statüsünde kalmalarına neden olarak merkez ve çevre ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizliğin varlığını sürdürmesine neden olmakta, bu durum ise çevre ülkelerden merkez ülkelere beşerî sermayenin transferine yol açmaktadır. Dünya sistemleri kuramı, göç eylemini piyasa dinamikleri ve küreselleşme ekseninde ele alarak Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasındaki göç hareketlerini büyük ölçüde açıklamasına karşın bireysel faktörleri göz önünde bulundurmamaktadır.

Diğer göç teorilerinden farklı olarak Zelinsky (1971), beş farklı sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyine göre göç hareketlerinin şekillendiğini ileri sürmüştür. Göç geçiş modeli olarak adlandırılan yaklaşıma göre, modernleşme öncesi ilk aşamada kısıtlı hareketlilik söz konusudur ve gerçek anlamda göç faaliyeti söz konusu değildir. İkinci aşamayı temsil eden erken geçiş döneminde, artan doğum oranı ile birlikte azalan ölüm oranı nüfus artışına yol açmakta, kırdan kente ve ülke dışına göç hareketleri erken geçiş aşamasında başlamaktadır. Geç geçiş aşaması olarak adlandırılan üçüncü aşamada artan gelir düzeyine paralel artan modernleşme, doğum oranlarının düşmesine neden olurken ölüm oranlarındaki düşme varlığını sürdürmektedir. Bu aşamada kırdan kente göç devam etmekle birlikte ulusal imkânlardaki artış dış göçün azalmasına neden olmaktadır. Dördüncü aşamayı temsil eden ileri toplum aşamasında kırdan kente göç devam etmekle birlikte büyük ölçüde azalmış, ülke dışından vasıfsız göçmen ülke içine göç etmeye başlamıştır. Vasıflı yerel işçilerin bu aşamadaki göç hareketleri ise ülkeye özgü niteliklere göre değişmektedir. Son aşama ise süper toplumlar aşamasıdır. Bu aşamada gerek iç göçte gerekse de dış göçte büyük ölçüde sıkı kontrol mekanizmaları geliştirildiğinden göç faaliyetleri üzerinde büyük ölçüde kontrol söz konusudur. Zelinsky (1971)'nin göç geçiş modeli, göçü modernleşme sürecinin doğasında var olan ekonomik ve sosyal dönüşümün bir parçası olarak ortaya çıkan, daha fazla kişisel özgürlük tercihinin bir sonucu olarak ele alırken, son aşama olan süper toplum aşamasında göç üzerindeki kontrol mekanizmalarına vurgu yapmaktadır.

Göç faaliyetini kontrol etmeye yönelik yasal girişimler ve uluslararası sınırları geçme hakkı göç hareketlerini doğrudan etkilemektedir. Dolayısı ile göç faaliyetlerine yönelik benimsenen politikalar göç hareketleri üzerinde önemli rol oynamaktadır. Göç faaliyetlerine yönelik kabul edilen kanunlar ve benimsenen politikalar ise büyük ölçüde yürütme üzerinde etkili olan çıkar gruplarının elde edecekleri fayda tarafından şekillendirilmektedir. Ayrıca bireysel hakların koruma altına alınması, kurumsal yapı ve sosyo – ekonomik ilişkileri düzenleyen kanunlar göç kararı üzerinde belirleyici sonuçlar doğurabilmektedir (Hagen-Zanker, 2008). Ayrıca değer – beklenti modelinde ileri sürüldüğü gibi bireylerin göç kararı ekonomik faktörlerden daha fazlasına dayanmakta, kişisel, toplumsal, ulusal güvenlik veya bireylerin öz tatminlerini sağlamaya yönelik girişimleri de göç hareketleri üzerinde önemli rol oynayabilmektedir (Crawford, 1973). Dolayısı ile göç faaliyetlerinin yapısal analizinde yalnızca ekonomik faktörlerin değil sosyal, kurumsal ve siyasal faktörlerin bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir (Zolberg, 1981).

Literatürde uluslararası göç hareketlerinin belirleyicilerini inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmalarda elde edilen bulgular ülke, zaman aralığı, seçilen değişkenler ve tahmin yöntemlerine bağlı olarak dikkate değer derecede farklılık göstermektedir.

Çalışmada kullanılan değişkenler kapsamında uluslararası göçün belirleyicilerini ele alan çalışmalar incelendiğinde ise; Karemera vd. (2010), 1976 – 1986 dönemi kapsamındaki verileri kullanarak 70 ülkeden Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada'ya yönelik göçün belirleyicilerini çekim modeli çerçevesinde araştırmışlardır. Çalışmada ülkeler arasındaki mesafe, ortak dil kullanımı, göç veren ve alan ülkelerin gelir düzeyleri, nüfusları, enflasyon oranları ve göç veren ülkelerdeki işsizlik oranlarının göç hareketleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular her iki ülke için oluşturulan modellerde mesafenin ve göç veren ülkelerdeki enflasyon oranlarının göç hareketlerini negatif etkilediğini göstermiştir. ABD modelinde ABD'nin gelir seviyesinin göç hareketlerini pozitif yönde etkilediği tespit edilirken, göç veren ülkeler açısından gelir düzeyindeki artışın, işsizliğin ve ortak dil kullanımının göç hareketleri üzerinde ele alınan dönem kapsamında istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Kanada modelinde ise göç veren ülkelerdeki gelir artışının göç hareketlerini pozitif yönde etkilediği görülmüş, Kanada'nın gelir seviyesi, işsizliğin ve ortak dil kullanımının göç hareketleri üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Göç hareketlerinin belirleyicilerini çekim modeli çerçevesinde inceleyen bir diğer çalışmada Lewer ve Berg (2008), 1991 – 2000 dönemi kapsamındaki veriler ile İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Co – operation and Development – OECD) üyesi 16 ülke arasındaki göç hareketlerini incelemişlerdir. Ülkeler arasındaki mesafe, nüfus, ortak sınır, ortak dil gibi açıklayıcı değişkenlerin kullanıldığı çalışma sonucunda ortak sınır değişkeninin istatistiki olarak anlamsız olduğu, mesafenin göç hareketlerini negatif, ortak dilin göç hareketlerini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde Mayda (2022), OECD üyesi 14 ülkeye yönelik göç hareketlerini 1980 – 1995 dönemi kapsamında çekim modeli çerçevesinde araştırmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre hedef ülkedeki gelir seviyesi göç hareketlerini pozitif etkilerken, kaynak ülkedeki gelir seviyesinin, ülkeler arasındaki ortak sınır ve ortak dil paylaşımının göç hareketleri üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür.

Göçün belirleyicilerini araştırmaya yönelik geliştirilen çalışmalarda ekonomik faktörlere ek olarak göçü kısıtlayıcı politikalar ve beşerî sermaye gibi sosyal değişkenler de ele alınmıştır. Fitzgerald vd. (2014), 1980 – 2016 dönemi kapsamında 178 ülkeden 18 OECD ülkesine yönelik göç hareketlerini hedef ülkelerdeki kısıtlayıcı politikalar kapsamında incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ülkeler arasındaki mesafe, işsizlik ve göçü kısıtlayıcı politikaların göç hareketlerini azalttığı, ortak dil ve ortak sınırı paylaşma gibi

değişkenlerin göç hareketlerini pozitif yönde etkilediği, ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının ise istatistiki olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Kikkawa vd. (2019), 1950 – 2015 dönemi kapsamında Asya – Pasifik bölgesinden gerçekleşen göç hareketlerini ekonomik, demografik, beşerî sermaye ve çekim modeli değişkenleri çerçevesinde araştırmışlardır. Çalışmada ülkeler arasındaki gelir farklılıkları, hedef ülkedeki reel kişi başına gelir, ülkelerin nüfusları, ülkelerin okullaşma oranları arasındaki farklılıklar, mesafe ve ortak dil kullanımı gibi değişkenlerin göç hareketleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bulgular gelir farklılıkları, hedef ülkedeki reel kişi başına gelir ve ortak dil kullanımının göç hareketlerini pozitif, ülkeler arasındaki mesafenin ise negatif yönde etkilediğini göstermiştir.

Göç kararı üzerinde etkili olan faktörlerin incelendiği çalışmalarda ekonomik, sosyal ve politik faktörlere ek olarak bireysel güvenliğin etkisi de çeşitli ülkeler için ele alınmıştır. Naudé (2010), 1965 – 2005 dönemi kapsamında 45 Sahra Altı Afrika ülkesinden gerçekleşen göçün belirleyicilerini araştırmıştır. Gelir seviyesi, büyüme, nüfus yoğunluğu ve silahlı çatışmalar gibi faktörlerin etkilerinin incelendiği çalışma sonucunda silahlı çatışmaların yüksek ve iş fırsatlarının düşük olmasının göç hareketlerini artırdığı görülmüştür. Carril – Caccia vd. (2021), 2009 – 2018 dönemi kapsamında 119 göç veren gelişmekte olan ülke ve 141 göç alan ülke verilerini kullanarak terör saldırılarının zorunlu göç hareketleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bunun yanı sıra ülkeler arasındaki mesafe, ortak dil kullanımı, göç veren ve alan ülkelerin gelir düzeyleri ve nüfusları modele dahil edilmiştir. Elde edilen bulgular terör olaylarının zorunlu göçü pozitif olarak etkilediğini göstermiştir. Diğer taraftan mesafenin göç hareketlerini negatif etkilediği, ortak dil ile göç veren ve alan ülkelerin gelir düzeylerinin göç hareketleri üzerinde anlamlı bir etkide bulunmadığı tespit edilmiştir. Kwilinski vd. (2022), 2000 – 2018 dönemi kapsamında Avrupa Birliği üyesi ve aday ülke statüsündeki ülkelere yönelik göç hareketlerini araştırmışlardır. Gelir düzeyi, işsizlik, şiddet ve terörizmin göç hareketleri üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre gelir seviyesinin ve işsizliğin göç hareketleri üzerinde sırasıyla pozitif ve negatif yönde etkileri bulunmaktadır. Şiddet ve terörizmin ise istatistiki olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası göçün belirleyicilerini araştırmaya yönelik geliştirilen ve mevcut çalışmada ele alınan göstergeler ekseninde değinilen çalışmalarda, göç faaliyetinin tüm dönemlerde ve tüm ülkelerde standart bir yapı sergilemediği, göç kararının ekonomik faktörler kadar politik, sosyal ve demografik faktörlere göre farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Ayrıca terörist eylemlerin göç kararı üzerindeki etkisinin kısıtlı sayıda çalışmada ele alındığı, mevcut çalışmaların büyük bölümünün Neo – Klasik göç teorisi çerçevesinde oluşturulduğu görülmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda artan güvenlik tehdidinin göç kararı üzerindeki etkisini incelemeye yönelik geliştirilen bu çalışmada ise ekonomik faktörlerle birlikte terör eylemlerinin göç kararı üzerindeki etkisi incelenmiş ve ekonomik faktörlerin etkinliği çerçevesinde Neo – Klasik göç teorisinin geçerliliği araştırılmıştır. Çalışmanın devam eden bölümünde ise değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik geliştirilen ampirik analize yer verilmiştir.

Ampirik Analiz

Uluslararası göç eyleminin belirleyicilerinin ampirik olarak ele alındığı bu bölümde, araştırmada kullanılan yöntemin, veri setinin ve modelin tanıtılmasının ardından ampirik bulgulara yer verilmiştir.

Metodoloji

Göç hareketleri incelenirken farklı tahmin yöntemleri kullanılmakla birlikte çekim modellerinden de sıklıkla faydalanılmaktadır. Çekim modelleri esasen Newton'un yerçekimi teorisine dayanmaktadır. Yerçekimi teorisi, iki cisim arasında oluşan çekim kuvvetinin, iki cismin kütleleri arttıkça artacağını; aralarındaki fiziksel mesafe arttıkça azalacağını ifade etmektedir. Söz konusu teorisinin ekonomiye uyarlanması ülkeler arasındaki dış ticareti açıklamak amacıyla Tinbergen (1962) tarafından gerçekleştirilmiştir. Newton'un yerçekimi teorisinden hareketle ülkeler arasındaki dış ticareti açıklamak için oluşturulan standart çekim modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$T_{ij} = \beta_0 \frac{(Y_i)^{\beta_1} (Y_j)^{\beta_2}}{(D_{ij})^{\beta_3}} \quad (1)$$

Eşitlikte i ihracatçı ve j ithalatçı ülke olmak üzere, T_{ij} , i ve j ülkeleri arasındaki dış ticaret hacmini; Y_i ve Y_j sırasıyla i ve j ülkelerinin ekonomik büyüklüğünü; D_{ij} , i ve j ülkeleri arasındaki mesafeyi, β_0 , orantı sabitini ifade etmektedir. Dolayısıyla dış ticarete uyarlanan çekim modeli, iki ülke arasındaki ticaret hacminin ülkelerin büyüklükleri ile doğru orantılı, ülkeler arası mesafe ile ise ters orantılı olduğunu göstermektedir.

Çalışmada standart çekim modeli, uluslararası göç hareketlerine etki ettiği düşünülen ekonomik ve ekonomik olmayan bağımsız değişkenler eklenerek göç hareketlerine uyarlanmış, denklem logaritmik dönüşüme tabi tutularak doğrusal formda tahmin edilmiştir.

Çalışmada panel veri analizi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Panel veri analizlerinde genellikle tek birim ve tek zaman boyutunun ele alındığı iki boyutlu modellerin kullanıldığı görülmektedir. Ancak söz konusu boyutların yeterli olmaması halinde birden fazla boyutu içeren modeller de tahmin edilebilmektedir. Çok boyutlu modeller olarak adlandırılan bu modellerde birbiri içerisine yuvalanmış veya yuvalanmamış, birden fazla birim veya zaman veya her iki durumunda söz konusu olduğu koşullar dikkate alınarak tahmin yapılabilmektedir. Modellerin tahmininde öncelikle kullanılan birim ve zaman etkilerinin varlığı sınamakta, elde edilen bulgular doğrultusunda uygun tahminciler kullanılarak model tahminleri gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, birbiri içerisine yuvalanmamış iki birim ve bir zaman boyutunun yer aldığı çok boyutlu bir panel veri modeli temel alınmıştır.

Çalışmada kullanılan göç hareketlerine ilişkin çok boyutlu panel çekim modeli, Poisson Pseudo En Çok Olabilirlik Tahmincisi (Poisson Pseudo Maximum Likelihood Estimator – PPML) kullanılarak tahmin edilmiştir. Çekim modeli kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalarda ağırlıklı olarak En Küçük Kareler (Ordinary Least Squares – OLS) temelli tahmincilerin kullanıldığı ve çekim modelinin logaritmik doğrusal dönüşüm yapılarak tahmin edildiği görülmektedir. Ancak, ticaret, göç ve turizm akımlarına yönelik olarak uygulanabilen çekim modellerinde bağımlı değişken sıfır değeri alabilmektedir. OLS temelli tahminciler, sıfır olarak gerçekleşen değerleri göz önünde bulundurmamakta, logaritması alınmadığından sıfır değerli gözlemleri modelden dışlamaktadır. Sıfır değerli gözlemlerin modelden dışlanması, çekim modelinin tahmininde sapmalara yol açabilmektedir. Ayrıca OLS temelli tahminciler hata terimi varyansının sabit olduğu varsayımı ile çalıştığından, logaritmik – doğrusal dönüşüm yapılarak çekim modelinin söz konusu yöntemler ile tahmin edilmesinin, hata terimi varyansının sabit olduğu varsayımının ihlal edilmesine yol açtığı ifade edilmektedir. Bu problemi çözmek için modelin PPML tahmincisi kullanılarak üstel formda tahmin edilmesi önerilmiş, PPML tahmincisinin sıfır gözlem ve değişen varyans problemlerinin varlığında dahi etkin sonuçlar verdiği tespit edilmiştir (Silva & Tenreiro, 2006; Westerlund & Wilhelmsson, 2011)

Çalışmada birim ve zaman etkilerinin varlığı Olabilirlik Oranı (Likelihood Ratio – LR) testi ile incelenmiştir. LR testinde hiçbir etkinin var olmadığı kısıtlı model ve etkilerin yer aldığı kısıtsız model en çok olabilirlik yöntemi ile tahmin edilmekte ve LR test istatistikleri elde edilmektedir. LR testinde temel hipotez kısıtlı modelin geçerli olduğu varsayımı ile kurulmakta, temel hipotezin reddedilmesi geçerli etkilerin modele dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Yerdelen Tatoglu & Gul, 2019).

Veri Seti ve Model

Göçün belirleyicilerini incelemeye yönelik geliştirilen bu çalışmada, göç teorilerinin temelini oluşturan insanların ekonomik kaygılarla göç kararı verdiği hipotezinin günümüzde hala geçerliliğini koruyup korumadığı test edilmeye çalışılmış, ayrıca özellikle içinde bulunduğumuz dönemde artan terör olaylarının göç kararında etkili olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Dünyada en çok göç alan 20 ülke kapsamında geliştirilen çalışmada her bir göç alan ülkeye en çok göç veren en çok göç veren ülkelerden gerçekleşen göç hareketleri 1995 – 2020 dönemi beş yıllık verileri kullanılarak çok boyutlu panel çekim modeli yaklaşımı ile incelenmiştir. Çalışma kapsamında analize dahil edilen ülkeler Tablo 1’de sunulmuştur¹.

Analizde kullanılan değişkenler ve kaynakları Tablo 2’de sunulmuştur.

Temel çekim modelinden hareketle oluşturulan uluslararası göç hareketlerine ilişkin çok boyutlu panel çekim modeli aşağıdaki gibidir:

$$lmigrant_{ijt} = \beta_0 + \beta_1 lgdpd_{it} + \beta_2 lgdpo_{jt} + \beta_3 lunemp_{jt} + \beta_4 deflator_{jt} + \beta_5 lterror_{jt} + \beta_6 ldistance_{ij} + \beta_7 border_{ij} + \beta_8 lang_{ij} + \mu_i + \gamma_j + \lambda_t + e_{ijt} \quad (2)$$

Denklemden i göç alan (hedef) ülke j göç gönderen (kaynak) ülkeyi temsil etmek üzere, $migrant_{ijt}$, kaynak ülke j ülkesinden hedef ülke i ülkesine gelen göçmen sayısını; $gdpd_{it}$ ve $gdpo_{jt}$, sırasıyla hedef ve kaynak ülkelerin kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) değerlerini; $unemp_{jt}$, kaynak ülkelerin işsizlik oranlarını; $deflator_{jt}$, kaynak ülkelerin deflasyon fiyat endekslerini; $terror_{jt}$, kaynak ülkelerde gerçekleşen terör olaylarını;² $distance_{ij}$, hedef ve kaynak ülkelerin başkentleri arasındaki mesafeyi; $border_{ij}$, hedef ve kaynak ülkelerin sınır komşusu olup olmadığını; $lang_{ij}$, hedef ve kaynak ülkelerin ortak bir dil paylaşım paylaşmadığını ifade etmektedir. Ayrıca μ_i ve γ_j sırasıyla hedef ve kaynak ülkelere ilişkin birim etkilerini, λ_t , zaman etkisini temsil etmektedir. e_{ijt} , hata terimidir; l , değişkenlerin doğal logaritmalarının alındığını göstermektedir. PPML tahmincisi ile tahmin edilen çok boyutlu çekim modelinin üstel formdaki gösterimi Denklem 3’teki gibidir:

$$migrant_{ijt} = \exp(\beta_0 + \beta_1 lgdpd_{it} + \beta_2 lgdpo_{jt} + \beta_3 lunemp_{jt} + \beta_4 deflator_{jt} + \beta_5 lterror_{jt} + \beta_6 ldistance_{ij} + \beta_7 border_{ij} + \beta_8 lang_{ij}) + \mu_i + \gamma_j + \lambda_t + e_{ijt} \quad (3)$$

¹ Çalışmada göç alan ülkeler belirlenirken 1995 – 2020 döneminde söz konusu ülkelere gelen göçmen sayılarının yatay ortalamaları alınmış ve bu doğrultuda ülkeler yüksekten düşüğe doğru sıralanmıştır. Dengeli bir panel veri seti oluşturulabilmesi için bazı göç alan ülkeler analize dahil edilememiş, analizler verilerine eksiksiz ulaşılabilen ilk 20 ülke kapsamında gerçekleştirilmiştir.

² Analizde etkinliğin sağlanması adına terör olayının meydana gelmediği yıllar için gerçekleşen terör olayı sayısı sıfıra en yakın değer olarak 0.0001 şeklinde değiştirilmiştir.

Tablo 1. Analize Dahil Edilen Ülkeler

Göç Alan Ülkeler	Göç Veren Ülkeler
Amerika Birleşik Devletleri	Çin, Küba, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Hindistan, Meksika, Filipinler, Porto Güney Kore, Vietnam
Rusya	Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Almanya, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Tacikistan, Ukrayna, Özbekistan
Almanya	Avusturya, Çekya, Yunanistan, İtalya, Kazakistan, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna
Suudi Arabistan	Bangladeş, Mısır, Hindistan, Endonezya, Nepal, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka,
Fransa	Cezayir, Belçika, Almanya, İtalya, Fas, Portekiz, İspanya, Tunus, Türkiye, Birleşik Krallık
Birleşik Krallık	Bangladeş, Çin, Almanya, Hindistan, İrlanda, Jamaika, Pakistan, Polonya, Güney Afrika, Amerika Birleşik Devletleri
Hindistan	Bangladeş, Brunei, Çin, Myanmar, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Uganda, Birleşik Arap Emirlikleri, Amerika Birleşik Devletleri
Avustralya	Çin, Almanya, Yunanistan, Hindistan, İtalya, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika, Birleşik Krallık
Birleşik Arap Emirlikleri	Bangladeş, Mısır, Hindistan, Endonezya, Ürdün, Kuveyt, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka, Sudan
Ukrayna	Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Özbekistan, Vietnam
İtalya	Arnavutluk, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Fas, Filipinler, Romanya, İsviçre, Ukrayna
İspanya	Arjantin, Bolivya, Kolombiya, Ekvador, Fransa, Almanya, Fas, Peru, Romanya, Birleşik Krallık
Pakistan	Çin, Hindistan, Endonezya, İran, Irak, Myanmar, Sri Lanka
Kazakistan	Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Güney Kore, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkiye, Ukrayna, Özbekistan
İran	Ermenistan, Azerbaycan, Irak, Pakistan, Türkiye
Türkiye	Bulgaristan, Almanya, Yunanistan, İran, Irak, Hollanda, Kuzey Makedonya, Romanya, Rusya, Suriye
Ürdün	Bangladeş, Çin, Mısır, Hindistan, Endonezya, Irak, Filipinler, Suudi Arabistan, Sri Lanka, Suriye
Tayland	Kamboçya, Çin, Hindistan, Japonya, Laos, Myanmar, Nepal, Sri Lanka, Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam
Fildişi Sahilleri	Benin, Burkina Faso, Gana, Gine, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Togo
Malezya	Bangladeş, Çin, Hindistan, Endonezya, Myanmar, Nepal, Pakistan, Filipinler, Singapur, Vietnam

Ampirik Bulgular

Çalışmada öncelikle birim ve zaman etkilerinin varlığı üçlü, ikili ve tekli kombinasyonlar halinde LR testi ile sınanmıştır. Test sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tabloda bir numaralı satırda yer alan ilk test, iki birim ve bir zaman etkisinin birlikte yer aldığı LR testini ifade etmektedir. İki,

Tablo 2. Değişkenler ve Kaynakları

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
migrant	Göçmen sayısı	Birleşmiş Milletler (2022)
gdpd	Hedef ülke GSYH (2015, Sabit fiyatlarla)	Dünya Bankası (2022)
gdpo	Kaynak ülke GSYH (2015, Sabit fiyatlarla)	Dünya Bankası (2022)
unemp	Kaynak ülkelerin işsizlik oranları	Dünya Bankası (2022)
deflator	Kaynak ülkelerin deflatör fiyat endeksi	Dünya Bankası (2022)
terror	Kaynak ülkelerde gerçekleşen terör olayları	START (2022)
distance	Kaynak ve hedef ülkelerin başkentleri arasındaki mesafe (km)	CEPII (2022)
border	Kaynak ve hedef ülkelerin ortak sınıra sahip olup olmaması (Ülkeler ortak sınıra sahip ise "1" aksi halde "0" değerini alan kukla değişkendir.)	Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.
lang	Kaynak ve hedef ülkelerin ortak dile sahip olup olmaması. (Ülke nüfuslarının en az %9'nun konuştuğu ortak bir dil var ise sahip ise "1" aksi halde "0" değerini alan kukla değişkendir.)	CEPII (2022)

Tablo 3. LR Testi Sonuçları

	Temel Hipotez	LR İstatistiği	Olasılık Değeri
1	$H_0: \sigma_\mu = \sigma_\gamma = \sigma_\lambda = 0$	930.03***	0.000
2	$H_0: \sigma_\mu = \sigma_\gamma = 0$	888.31***	0.000
3	$H_0: \sigma_\mu = \sigma_\lambda = 0$	605.62***	0.000
4	$H_0: \sigma_\gamma = \sigma_\lambda = 0$	144.33***	0.000
5	$H_0: \sigma_\mu = 0$	579.10***	0.000
6	$H_0: \sigma_\gamma = 0$	131.31***	0.000
7	$H_0: \sigma_\lambda = 0$	9.73***	0.000

Not: ***, %1 önem seviyesinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

üç ve dört numaralı satırlarda yer alan testler etkilerin ikişerli kombinasyonlar ile; son üç satırda yer alan testler ise etkilerin tek tek anlamlılıklarını sınamak üzere gerçekleştirilen LR test sonuçlarını yansıtmaktadır. Birim ve zaman etkilerinin varlığına ilişkin yürütülen tüm testler sonucunda temel hipotezler reddedilmiş ve tüm etkilerin anlamlı olduğu görülmüştür. Buradan hareketle çok boyutlu panel çekim modelinin her iki birim ve zaman etkilerinin dahil edilerek tahmin edilmesine karar verilmiştir.

LR testlerinin ardından model, anlamlı etkiler dahil edilerek PPML tahmincisi ile tahmin edilmiştir. Tahmin sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4'te yer alan tahmin sonuçlarına göre, göç alan ülkelerdeki kişi başına GSYH ve göç veren ülkelerdeki fiyat endeksi değişkenlerinin göç hareketleri üzerindeki etkisi sırası ile negatif ve pozitif olarak tespit edilmiştir. Ancak kaynak ülkelerdeki GSYH ve işsizlik oranı değişkenlerine ilişkin parametrenin istatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ele alınan dönem ve ülkeler kapsamında gelir ve işsizlik oranındaki değişimlerin göç hareketleri üzerinde öncelikli olarak etkili olmayabileceği görülmüştür. Kaynak ülkelerde gerçekleşen terör olaylarının göç hareketleri üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Tahmin sonuçları ortak dil değişkeni ile göç hareketleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını; göç hareketlerinin ortak sınır değişkeninden ise pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilendiğini göstermiştir. Elde edilen bulgular ekonomik faktörler açısından Karemera vd. (2010), Fitzgerald vd. (2014), Carril – Caccia vd. (2021) ve Mayda (2022); terör olayları açısından Naudé (2010) ve Carril – Caccia vd. (2021); mesafe, ortak dil ve ortak sınır değişkenleri açısından Lewer ve Berg (2008), Karemera vd. (2010) ve Mayda (2022) ile örtüşmektedir.

Tablo 4. PPML Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Robust St. Hata	Olasılık Değeri
lgdpd	-0.772***	0.230	0.001
lgdpo	0.102	0.172	0.554
lunemp	-0.030	0.052	0.562
deflator	0.001**	0.000	0.014
lterror	0.013*	0.008	0.099
ldistance	-0.224	0.115	0.052
border	1.408***	0.179	0.000
lang	0.087	0.252	0.731
Sabit	21.550***	2.152	0.000
Pseudo R ² =	0.8411	Wald chi2(8) = 303.15*** (0.000)	

Not: ***, ** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade etmektedir.

Sonuç

Neo – Klasik göç teorisi, göç kararının temel belirleyicisinin ekonomik faktörler olduğu hipotezine dayanmakta ve rasyonel insan ön kabulü ile sosyal olguların değişken olabileceğini, statik analizlerin ise her şart ve koşulda geçerli olmayabileceğini göz ardı etmektedir. Bununla birlikte bireysel dürtüler, modern çağın getirdiği ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler, politik baskılar, fiziksel ve psikolojik saldırılar göç kararının ortaya çıkmasına yol açabilmekte ve bu karar gerek göç veren gerekse de göç alan toplumlar açısından çeşitli politik, ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurabilmektedir.

Göçün belirleyicilerini incelemeye yönelik geliştirilen bu çalışmada, göç teorilerinin temelini oluşturan insanların ekonomik kaygılarla göç kararı verdiği hipotezinin günümüzde hala geçerliliğini koruyup korumadığı test edilmeye çalışılmış, ayrıca özellikle içinde bulunduğumuz dönemde artan terör olaylarının göç kararında etkili olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Dünyada en çok göç alan 20 ülke kapsamında geliştirilen çalışmada her bir göç alan ülkeye en çok göç veren ülkelerden gerçekleşen göç hareketleri 1995 – 2020 dönemi beş yıllık verileri kullanılarak çok boyutlu panel çekim modeli yaklaşımı ile incelenmiştir.

Ampirik analiz sonucunda elde edilen bulgular, beklentilere uygun şekilde ülkeler arasındaki mesafe ve ortak sınır değişkenlerinin göç hareketlerini sırasıyla negatif ve pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Diğer taraftan göç veren ülkelerin GSYH ve işsizlik oranı değerlerinin etkisinin istatistiki olarak anlamsız olduğu, göç alan ülkelerin GSYH değerlerinin göç hareketlerini negatif yönde etkilediği, göç veren ülkelerdeki fiyat seviyesinin göç hareketlerini pozitif yönde etkilediği ancak bu etkinin katsayı itibarıyla oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik faktörler açısından elde edilen bu sonuçlar büyük ölçüde Neo – Klasik ekol ekseninde geliştirilen, göçün temel belirleyicisinin ekonomik faktörler olduğu hipotezinin en azından analize tabi tutulan dönem ve ülkeler için geçerli olmadığına işaret etmekte ve göç kararının ekonomik faktörlerden ziyade güvenlik, özgürlük, siyasi istikrar, eğitim olanakları gibi sosyal faktörler tarafından belirlendiği fikrini uyandırmaktadır. Göç veren ülkelerde gerçekleşen terör olaylarının göç hareketleri üzerindeki etkisinin pozitif yönde olduğunun tespit edilmesi de bu önermeyi destekler niteliktedir. Bununla birlikte terörizm devlet dışı bir aktörün, siyasi, ekonomik, dini veya sosyal bir amaca ulaşmak için kişide veya toplumda korku yaratarak şiddet kullanımı veya tehdidi olarak tanımlanmaktadır (Mohamed vd., 2019). Resmi otoriteler tarafından o ülkenin yasal sınırları dahilinde uygulanan şiddet eylemleri terör kapsamında değerlendirilmediğinden söz konusu eylemlerin göç hareketleri üzerindeki etkisi bu çalışmada incelenememiştir. Dolayısı ile kamusal otorite tarafından bireylere yöneltilen şiddet eylemlerinin de göz önünde bulundurulabilmesi halinde daha kesin ve güçlü sonuçlar elde edilebileceği düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: B.T., M.E.; Veri Toplama: B.T., M.E.; Veri Analizi /Yorumlama: B.T.; Yazı Taslağı: M.E.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: B.T., M.E.; Son Onay ve Sorumluluk B.T., M.E

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Peer Review: Externally peer-reviewed

Author Contributions: Conception/Design of study: B.T., M.E.; Data Acquisition: B.T., M.E.; Data Analysis/Interpretation: B.T.; Drafting Manuscript: M.E.; Critical Revision of Manuscript: B.T., M.E.; Final Approval and Accountability: B.T., M.E.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

ORCID:

Bengü TOSUN 0000-0002-5969-4612
Murat EREN 0000-0002-3855-5429

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Bijak, J., Kupiszewski, M., & Kicing, A. (2004). *International migration scenarios for 27 European countries* (Central European Forum For Migration Research Working Paper No. 4/2004). [Çevrimiçi kaynak] http://www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2004-04.pdf [Erişim tarihi: 03 Ocak 2023].
- Birleşmiş Milletler (2020). International Migrant Stock 2020 Department of Economic and Social Affairs. [Çevrimiçi kaynak] <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> [Erişim tarihi: 25 Aralık 2022].
- Birleşmiş Milletler (2022). Global Trends: Forced Displacement in 2021. [Çevrimiçi kaynak] <https://www.unhcr.org/62a9d1494/global-trends-report-2021> [Erişim tarihi: 04 Ocak 2023].
- Carril-Caccia, F. Paniagua, J., Requena, F. (2021). Asylum migration, borders, and terrorism in a structural gravity model. *Politics and Governance*, 9(4), 146-158.
- CEPII (2022). CEPII Gravity Database. [Çevrimiçi kaynak] <http://www.cepii.fr> [Erişim tarihi: 20 Aralık 2022].
- Crawford, T. J. (1973). Beliefs about birth control: A consistency theory analysis. *Representative Research in Social Psychology*, 4(1), 53-65.
- Dünya Bankası (2022). Dünya Kalkınma Göstergeleri. [Çevrimiçi kaynak] <https://datbank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [Erişim tarihi: 20 Aralık 2022].
- Fitzgerald, J., Leblang, D., & Teets, J. C. (2014). Defying the law of gravity: The political economy of international migration. *World Politics*, 66(3), 406-445.
- Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). The KOF Globalisation Index – revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574.
- Hagen-Zanker, J. (2008). *Why do people migrate? A review of the theoretical literature* (Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No. 2008/WP002). [Çevrimiçi kaynak] https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1105657 [Erişim tarihi: 03 Ocak 2023].
- Harris, J. R., & Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*, 60(1), 126-142.
- Irani, F., & Noruzi, M. R. (2011). Globalization and Challenges; What are the globalization's contemporary issues. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(6), 216-218.
- Karemera, D., Oguledo, V. I., & Davis, B. (2000). A gravity model analysis of international migration to North America. *Applied economics*, 32(13), 1745-1755.
- Kikkawa, A., Gaspar, R. E., & Park, C. Y. (2019). *International Migration in Asia and the Pacific-Determinants and Role of Economic Integration* (Asian Development Bank Economics Working Paper Series No. 592). [Çevrimiçi kaynak] https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3590229 [Erişim tarihi: 05 Ocak 2023].
- Kritz, Mary M. and Hania Zlotnik (1992). *Global Interactions: Migration systems, processes, and policies*. Mary M. Kritz, Lin Lean Lim and Hania Zlotnik (Ed.) International Migration Systems: A Global Approach. Oxford: Clarendon Press.
- International Migration Systems: A Global Approach. Oxford: Clarendon Press Kwilinski, A., Lyulyov, O., Pimonenko, T., Dzwigol, H., Abazov, R., & Pudryk, D. (2022). International migration drivers: Economic, environmental, social, and political effects. *Sustainability*, 14(11), 6413.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3, 47-57.
- Lewer, J. J., & Van den Berg, H. (2008). A gravity model of immigration. *Economics letters*, 99(1), 164-167.
- Lewis, W. A. (1954). Economic development with unlimited supplies of labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191.

- Mayda, A. M. (2022). *International migration: A panel data analysis of the determinants of bilateral flows*. Global Labour in Distress, Volume I: Globalization, Technology and Labour Resilience. Cham: Springer International Publishing, 33-65.
- McAuliffe, M., & Triandafyllidou, A. (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration
- Mohamed, H., Jebli, M. B., & Youssef, S. B. (2019). Renewable and fossil energy, terrorism, economic growth, and trade: Evidence from France. *Renewable energy*, 139, 459-467.
- Naudé, W. (2010). The determinants of migration from Sub-Saharan African countries. *Journal of African Economies*, 19(3), 330-356.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies* (Vol. 10). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ranis, G., & Fei, J. C. (1961). A theory of economic development. *The American Economic Review*, 51(4), 533-565.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Silva, J. S., & Tenreyro, S. (2006). The log of gravity. *The Review of Economics and Statistics*, 88(4), 641-658.
- Sironi, A., Bauloz, C., & Emmanuel, M. (2019). *Glossary on migration*. Geneva: International Organization for Migration.
- START (2022). The Global Terrorism Database (GTD). National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START). [Çevrimiçi kaynak] <https://www.start.umd.edu/gtd> [Erişim tarihi: 22 Aralık 2022].
- Tinbergen, J. (1962). *An Analysis of World Trade Flows*. J. Tinbergen (Ed.), *Shaping the world economy; suggestions for an international economic policy*. New York: The Twentieth Century Fund, 262-293.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I- Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century, With a New Prologue*. New York: Academic Press.
- Westerlund, J., & Wilhelmsson, F. (2011). Estimating the gravity model without gravity using panel data. *Applied Economics*, 43(6), 641-649.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2016). *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı*, 3. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical review*, 61(2), 219-249.
- Zolberg, A. R. (1981). 1: International Migrations in Political Perspective. *International Migration Review*, 15(1_suppl), 3-27

How cite this article / Atıf Biçimi

Tosun, B., & Eren, M. (2024). The determinants of international migration in the context of terrorist attacks: A panel data analysis. *EKOIST Journal of Econometrics and Statistics*, 40, 110–120. <https://doi.org/10.26650/ekoist.2024.40.1383347>